

Üliharuldane terves maailmas: 19aastase Eliisi lugu

Tüdruk, kellele sündides arstid elulootust ei andnud, alustab homme õpingutega kõrgkoolis.

KIRSTI VAINKÜLA

kirsti.vainkyla@ekspress.ee

Möödunud nädalal helises Muhus Annika Auväärti mobiiltelefon.

Helistajaks oli Põhja-Eesti Regionaalhaigla endine näo- ja lõualuukirurgia kliiniku juhataja Siiri-Mai Hanstein. 81aastane kirurg on nüüd juba pensionil ega tööta enam.

„Õnnitlen Eliisi 19. sünnipäeva puhul,“ kostis telefonist dr Hansteini hääl. Milline üllatus!

Annika tütre Eliis Paasi sünnipäeva ei unusta dr Hanstein kunagi. Ta oli 22. augustil 1997. aastal Mustamäe haiglas valves, kui sai kõne Kuressaare haiglast. Talle öeldi, et neil on sündinud beebi, kellel pole suud, sõrmi ega jalalabasid.

„Kuidas Eliisil läheb?“ uuris arst nüüd. See, mis ta tüdrukku emalt kuulis, andis talle veel kord kinnitust, et tema 50 aastase arstielu kõige raskem otsus oli õige.

Nii palju väärarenguid

Ükski uuring ei näidanud lootel kõrvalekallet. Kui tita nägi sünnitustoaas ilmavalgust, järgnes tardumus. Nii palju väärarenguid väikesel beebil! Kui reanimobiil imiku Lastehaiglasse tõi, tormas dr Hanstein Mustamäe haiglast teda kohe vaatama.

Kogenud arst polnud varem ega ole ka hiljem millegi sellisega kokku puutunud.

Lapsel olid huuled, kuid polnud suuvaust, üla- ja alalõug olid kokku kasvanud. Kätel puudusid sõrmed ning jalad olid eri pikkusega, üks ulatus poolde sääride ja teine kannaliigesteni.

„Kui ta sündis, siis paljud tohtrid ütlesid, et milleks seda last üldse aidata, mõtetu on vanematele seda teha,“ räägib dr Hanstein.

Aga siis võttis arst lapse sülle. Ta ei mäleta, mis häält beebi tegi. Tal on meeles ainult tüdruku silmad.

„Ta vaatas mulle otsa ja nagu ütles, et „ma tahan elada. Ma olen tubli.“ Ausalt, ma tunnetasin, et ta sai aru, et see on tähtis hetk tema jaoks. Ja ma mõtlesin, jah, me peame aitama. Nii oli. Ma mäletan seda elu aeg. Tohtrid olid tublid. Nad said panna sondi, et last nina kaudu toita.“

Geeniuring näitas, et Eliisil on

CONTRA MORTEM: Keegi ei julgenud loota, et Eliis Paasist nii tubli tüdruk kasvab.

üliharva esinev Hanharti sündroom. Selle põhjustab arsti sõnul tõenäoliselt tromb, mis takistab loote käte ja jalgade välja arenemist.

„Raske oli toimetada, kellelgi, isegi välismaa kolleegidel polnud kogemusi,“ ütleb dr Hanstein.

Algas aeg, mille kohta Annika Auväärt ütleb: „Emotsiooniderohke aeg, mälu pildid on blokeeritud.“

Kahenädalaselt tehti Eliisile esime operatsioon – avati suu.

Operatsioon ainsa lisandus – tüdrukul oli ka veel kaasasündinud suu- ja kurgulaeolõhe, samuti väljaarenemata keel. See tähendas lapsele eluaegset kõnedefekti.

Esimese eluaasta elas Eliis Saaremaa lastehooldekodus. Nii oli lapsele parim. Ta vajas pidevat meditsiinilist järelevalvet. Arst mäletab tähtsat hetke, kui Eliis hakkas ise neelama – see tähendas, et laps ei tõmba enam toitu kopsu. Aga selleks oli vaja oodata, millal hakkab tüdruk istuma.

Ja teine oluline hetk oli siis, kui Eliisi ema otsustas lapse lastekodust ära võtta ja koju viia.

Kui välismaa arstid tulid Eliisi Muhusse vaatama, kartsid nad, et kohtavad abitut kätetut-jalutut last. Aga nad üllatusid. Eliis joonistas! Kirjutas. Ehkki tal on vaid pöidla nukid.

Juutuuberid hakkavad ülikooli minema

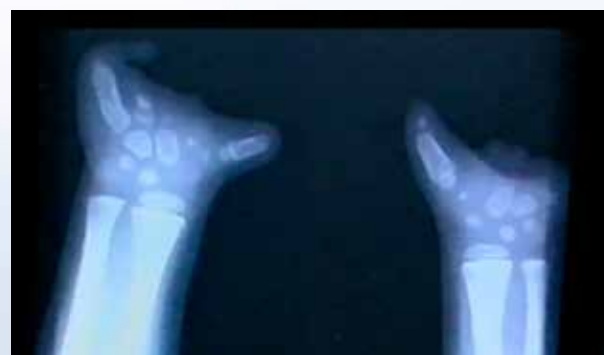
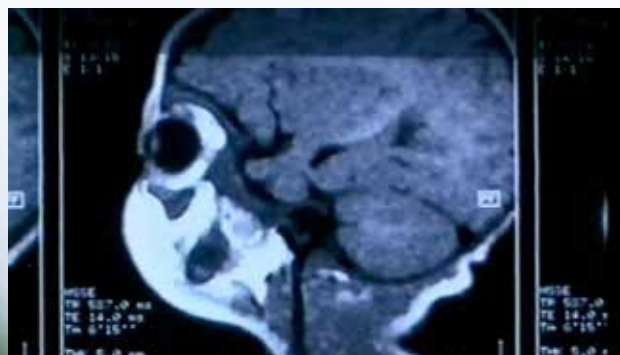
Eliis gargib oma sinise „sidruni“ Rakke rohtunud staadioni kõrvale. Könnakust ei saa arugi, et ta kõnnib proteesidel. Käed lõppevad pöidla-nukkidega. Esimesed paar minutit võtab aega, et Eliisi jutust täpselt aru saada, kuid siis harjub ära ja iga sõna on mõistetav.

„Tuleb keskenduda,“ õpetab Eliis kaasvestlejat. Nii ongi.

12. klassis sai Eliisile selgeks, et ta tahab astuda Tallinna Ülikooli Balti Filmi- ja Meediakooli montaaži erialale.

Sellele erialale on tänava väga palju sisseastujaid – konkurss oli 5,5 inimest kohale, enamikus kogenud juutuuberid, kes teevad regulaarselt Youtube'i klippe. Komisjoniliikmed nimetavad seda „juutuuberid hakkavad ülikooli minema“-tendentsiks.

Eliis on teinud samuti mõned videod, kuid mitte avalikkusele, vaid sõpradele vaatamiseks. Ülikooli sisseastumiskatsetele võttis ta kaasa kolm videot, kus ühe filmi peaosas on vesi.

HALASTAMATU RÖNTGEN: 19 aasta tagused ülevõtted vastsündinust kinnitavad harvaesinevat Hanharti sündroomi.

Kõigepealt toimus eelkonkurss, siis järgnesid erialakatsed. Igas voo rus valiti edasipääsejad. Viimasesse, vestluse voo rus sai edasi ka Eliis.

„Meile kõigile oli üllatuseks, kui viimases, kollokviumi voo rus astus auditooriumisse Eliis ja viskas auto-võtmed lauale,“ räägib montaaži eriala õppejõud ja komisjoni esinaine Madli Lääne-Metsalu. „Küsimust, kas ta hakkama saab, ei tekkinud – eksamitööd tegi ta ju ära nii, et keegi arugi ei saanud. Samuti ei olnud ta tööde esitamisel viimaste hulgas, kes lisaaega oleks nuianud.“

„Imetlusväärne, et mitmed komisjoniliikmed märkasid alles siis esimest korda tema füüsilist erilisust,“ tööde operaatorieriala komisjoniliige, operaator Elen Lotman. „See tähendab, et mitte keegi ei kohelnud teda siidkinnastes, mingit erilist kohtlemist või suhtumist katsete käigus olla ei saanud. Eliis läbis katsed teistega täiesti võrdselt. Ja tema punktiskoor oli väga kõrge.“

Montaaži erialale võeti vastu kuus üliõpilast.

„Tõtt-öelda poetasin rõõmupisara,“ ütleb Lotman. „Ta oli meile positiivne vapustus. Järelkult on tema sünnipärane tunnetus piisavalt tugev, et ta suutis sellega edestada ka endast kogenumaid,“ ütleb Lotman.

„Vahel kukub mõnel kandidaadil üks eksamitöö eredalt välja, kuid teiseiga minnakse alt või ei lähtuta ülesandest. Eliis Paas torkas silma sellega, et tema tööd olid igas voo rus ühtlaselt keskmisest tugevamad,“ kiidab Lääne-Metsalu.

Eliis avastas pildistamise võlu juba teismelisena. Gümnaasiumis hakkas ta videoid tegema. Oma kooli – Saaremaa Ühisgümnaasiumi igal sügisel toimuvale 11. klasside traditsioonilisele kabareele tegi vahelikpid just Eliis.

„Ma tahaks ise seal fotoaparaadi taga olla,“ mainib Eliis, kui Ekspressi fotograaf Karli Saul teda pildistab.

Eliis ütleb, et tal on paks nahk. Inimesed vaatavad teda tänaval – on alati vaadanud –, kuid teda see

ei häiri. Talle meeldib hoopis vastu vaadata – pildistada neid silmade ja fotoaparaadiga.

Normaalne on see, mis toimib
Ema Annika ütleb, et ainult tahted on toonud Eliisi sinna, kus ta praegu on. Ema peamine ülesanne oli arendada tütar nii palju, et laps ei sõltuks elus teistest, vaid saaks ise hakkama.

Eliis on sellise suhtumise eest tänulik. „Ema ei kohelnud mind teistmoodi. Selleks polnud vajadust. Ma ise tein nii palju. Juba algklassides jäeti mind üksi koju, kui ema ja isa tööl olid.“

Eliis avastas pildistamise võlu juba teismelisena.

Pärast põhikooli lõppu Muhus kolis tüdruk Kuressaarde. Läks õppima Saaremaa Ühisgümnaasiumi ja hakkas 16aastaselt iseseisvalt elama. Pole olnud asja, millega Eliis poleks hakkama saanud. Pesu riputab, koob ja heegeldab. Käis kergejõustikutrennis. Kehalise kasvustee tunnis osales alati, jooksis ja võistles. Ainult kõrgushüppest loobus.

„Kui midagi tundub võimatu, siis nuputan, kuidas saaks hakkama – ja saangi!“ 17aastaselt läks autokooli ja tegi autojuhiload.

Eliisil on kodus süntesaator, mille ta aeg ajalt mängib. Iseendale.

„Ma ei ütle, et oskan,“ jääb ta tagasihoidlikuks.

Annika on palju mõtisklenud normide ja normaalsuse üle. „Kus see piir on? Elu on võimalik elada mitmeti. Kas juba siis pole asjad normaalsed, kui nad toimivad? Mis sest, et teisisi,“ arutab ta.

Eliis pole kunagi nurisenud oma puude üle. Pigem oli emal alguses raske leppida, et tema tütar on teistsugune.

„Kartsin, et hakkab tähelepanu tõmbama. Aga ei – kõik toimib. Peab üle olema,“ õpetab ema.

Eliis pole kunagi kogenud halba suhtumist. Ta võib pealehakkamise, sõbralikkuse ja nutikusega. „Olulisem on siiski see, kes sa oled või mis on su sees,“ ütleb Eliis.

„Ema on olulisel inimsuhtel. Minu jaoks vähemalt. Ma ise hoian oma lähedaste sõprade ringi üsna väikese, aga kõik, kes sinna kuuluvad, on suurepäraseid inimesed. Ma tean, et olen teistsugune, aga ma ei mõtle sellele ja mu sõbrad ka ei mõtle sellele,“ räägib Eliis.

Hinnaalandust ei tehtud ka gümnaasiumis. Vaid suulisest inglise keele eksamist sai vabastuse, ta sooritas ainult kirjaliku osa.

„Ma ise ei nõudnud seda, sain lihtsalt teada, et olen vabastatud – see oli üllatus.“

Võib-olla tuleb sügisel Eliisil veel üks löök – alalõua laiendamine. Seda operatsiooni saabki teha alles täiskasvanueas. Aga see ei ole emaile ega Eliisile kõige tähtsam.

„Tasub ka sellele mõelda, et kõik need protseduurid ja operatsioonid on lapsele traumeerivad ja koormavad,“ ütleb ema.

Arst andis elu

Kui doktor Hanstein läks 75aastaselt pensionile, ei unustanud ta oma kõige tähtsamat patsienti. Läänud pühapäeval avas arst arvuti, läks Facebooki ja avastas, et Eliis armastab fotografeerida. Ja milliseid pilte ta teeb! Inimesed, nende näoilmed! Eliis oskab tabada meeleolu, leidis arst. Ja ta helistas Eliisi emale.

„See oli suurepärane, häid uudiseid täis kõne. Laps, kes oleks äärepealt jäänud võimetuseta elada, läks ülikooli,“ ütleb arst.

Kas seda võis keegi ennustada 19 aastat tagasi?

„Ei,“ kinnitab arst.

Pärast vestlust Eliisi emaga helistas dr Hanstein ka režissöör Helle Karisele. Karis tegi kunagi arstidest dokumentaalsarja „Contra Mortem“, kus Siiri-Mai Hanstein tunnistas, et mureteeb kogu aeg Eliisi pärast.

Miks?

ANDIS ELU: Doktor Siiri-Mai Hanstein peab oma kõige tähtsamat patsienti siiani meeles.

SAAB HAKKAMA: Väike Eliis ja tema proteesid.

ÜLIÕPILANE: Mõni päev enne immatrikuleerimist vestleb Eliis ajakirjanikuga oma erialavalikust.

„Mina olen talle elu andnud ja sellepärast rabelengi,“ kostab dr Hanstein filmis.

„Kõik, kes seda filmi nägid, nii Eestis kui välismaal, on alati tahtnud teada, mis sest lapsest lõpuks saab. Ma tahtsin nüüd Helle Karisele öelda, mis sest lapsest sai: see laps läks ülikooli!“

Üks palve oli dr Hansteinil veel – tulgu Eliis teda vaatama.

Eliis lubab, et läheb. Kindlasti. Ta teab, et dr Hansteini otsus päästis ta. Samuti on talle oluline ortooosimeister Sander Sirp.

„Inimene, kellela sõna otseses mõttes ei seaks ma praegu püsti,“ naerab Eliis.

Pärast väikest pausi lisab kirglikult, otse hingest: „Mul on kuradi palju vedanud, et nad mu elus on.“